

РОЗДІЛ 4. СОЦІАЛЬНА РОБОТА

DOI : <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2023-9-19>
УДК 364-78:347.514]:316.346.2

Валентина Володимирівна Анголенко
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-6673-4494>
кандидатка педагогічних наук
викладачка кафедри соціальної роботи
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
м. Харків, Україна
v_angolenko@ukr.net

Наталія Михайлівна Печериця
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-9219-2294>
кандидатка педагогічних наук,
викладачка кафедри соціальної роботи,
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради,
м. Харків Україна
natalapecerica8@gmail.com

ОЦІНКА ГОТОВНОСТІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО РОБОТИ З ДЕЛІКТОЗДАТНИМИ СУБ'ЄКТАМИ З ВИКОРИСТАННЯМ ГЕНДЕРНОЧУТЛИВОГО ПІДХОДУ

Наукова стаття присвячена проблемі діагностики готовності фахівців соціальної сфери до впровадження гендерночутливого підходу в роботі з деліктоздатними особами. Предметом діагностики визначено відповідну професійну готовність – теоретичне та інструментальне володіння фахівцем соціальної сфери сукупністю методів, засобів і прийомів, а також алгоритмів ресоціалізації делінквентних суб'єктів на засадах гендерночутливого підходу. Обґрунтовано критеріальну базу дослідження (мотиваційний критерій: спрямованість до мотивації успіху у професії, здатність до реалізації професійних цілей, зокрема роботи з делінквентними особами; когнітивний критерій: знання нормативно-правової бази України, насамперед, ратифікованих нашою державою міжнародних документів із питань дотримання прав та знань щодо недискримінаційного підходу у соціальній роботі з особами схильними до правопорушень, теоретичні та практичні знання та вміння, які необхідні в процесі ресоціалізації таких осіб на засадах гендерночутливого підходу; операційно-діяльнісний критерій: уміння аналізувати, прогнозувати, розробляти та здійснювати соціальні проєкти й технології, спрямовані на соціально-педагогічний супровід на засадах гендерночутливого підходу, уміння здійснювати соціально-педагогічний супровід деліктоздатних осіб, з урахуванням окресленого підходу). У результаті проведеної діагностики у фахівців соціальної сфери констатовано переважно середній та низький рівні готовності практично за всіма показниками. Доведено, що така підготовка має ґрунтуватися на наскрізному гендерночутливому підході й концепції постійного професійного зростання, підвищення кваліфікації та освіти протягом життя.

Ключові слова: фахівці соціальної сфери, деліктоздатні суб'єкти, гендерночутливий підхід, ресоціалізація, професійна готовність фахівців соціальної сфери.

Вступ. Наразі перебуваючи в складних соціально-політичних та економічних умовах, наша держава стикається з проблемою зростання кількості скоєних правопорушень. У 2022 році

офісом Генерального прокурора в Україні зареєстровано понад 5 424 109 кримінальних правопорушень, у той час як з січня-жовтня 2023 року до Єдиного реєстру досудових розслідувань внесено 6 326 051 кримінальних правопорушень (Офіс, 2023). Потреба в наданні особам схильним до правопорушень якісних соціальних послуг, що сприяють їхньому поверненню до життя в суспільстві, зумовлює необхідність змін у діяльності фахівців соціальної сфери. Важливе значення має їхня готовність до такої роботи, оскільки фахівці, які володіють необхідними знаннями, уміннями та навичками, відповідальним ставленням мають більшу ймовірність ефективно здійснити допомогу делінквентним суб'єктам щодо зміни поведінки; фахівці, які конструктивно ставляться до делінквентних осіб, допомагають їм відчутти себе гідними і цінними членами суспільства; фахівці соціальної сфери, які уміло вміють формувати мотивацію до зміни поведінки, допомагають делінквентним суб'єктам усвідомити свої помилки і сформувані позитивну перспективу.

Зміни у нормативно-правовій базі України сприяли впровадженню фахівцями соціальної сфери недискримінації та врахуванню гендерних особливостей під час роботи з деліктоздатними особами. Зокрема, були прийняті Закони України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»; Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України «Питання проведення гендерно-правової експертизи», «Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини» тощо; Укази Президента України «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини»; ратифіковані Україною міжнародні нормативно-правові акти «Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 роки», «Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини» та інші.

Запровадження гендерночутливого підходу в роботі фахівців соціальної сфери саме з делінквентними суб'єктами є важливим кроком у напрямку забезпечення рівних прав і можливостей для всіх громадян нашого суспільства незалежно від їхньої статі.

Оцінка готовності фахівців соціальної сфери до роботи з делінквентними суб'єктами має важливе соціальне значення, оскільки дозволяє виявити прогалини в професійній підготовці фахівців й розробити відповідні заходи щодо їхнього усунення та підвищити ефективність роботи з делінквентними суб'єктами.

Серед наукових розвідок щодо дослідження готовності фахівців соціальної сфери до використання гендерночутливого підходу з особами, схильними до правопорушень, необхідно виділити роботи Т. Отрошко (2017), О. Рассказової (2020), В. Попович, В. Таран, О. Балухтіної (2022), І. Цибуліної (2020) та інших. Важливим для оцінки готовності фахівців соціальної сфери до роботи з делінквентними суб'єктами є дослідження С. Гринько (2015), що торкається питання деліктоздатності неповнолітніх фізичних осіб за цивільним законодавством України та зарубіжних країн, О. Караман (2013) щодо особливостей соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми засудженими в пенітенціарних закладах України, Н. Клішевич (2011), яка розглядала соціально-педагогічну роботу з підлітками із делінквентною поведінкою, І. Стеценко (2017) досліджувала готовність майбутніх працівників уповноваженого органу пробації до роботи із засудженими до альтернативних форм покарання, В. Костіна (2017) обґрунтувала теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів і соціальних працівників до профілактики дезадаптації учнів та інші.

Метою дослідження є розробка критеріальної бази та оцінка реального рівня готовності фахівців соціальної сфери до роботи з деліктоздатними особами з урахуванням гендерночутливого підходу.

Для оцінки рівнів готовності фахівців соціальної сфери служб до діяльності з деліктоздатними особами з урахуванням гендерночутливого підходу використовувались наступні дослідницькі **методи**: узагальнення соціального досвіду, педагогічне спостереження, анкетування, бесіда, вивчення і аналіз документів, експертне оцінювання, методи математичної статистики,

Ключові терміни дослідження.

Узагальнюючи наукові розвідки С. Гринько (2015), О. Караман (2013), Н. Клішевич (2011) і Цібуліної (2020) та інших щодо специфіки соціальної роботи з делінктоздатними особами, можемо трактувати соціальну роботу з делінктоздатними особами як професійну діяльність з особами, що здатні усвідомлювати на особистісному рівні та нести юридичну відповідальність за скоєні протиправні діяння розглядати в аспекті соціального супроводу означеної категорії з урахуванням гендерних особливостей, надання необхідної соціальної та психологічної допомоги фахівцем зі професійним багажем знань, умінь, навичок і спеціальних технологій роботи, побудованих на засадах гендерночутливого підходу, які не тільки допомагають виявити внутрішні та зовнішні мотиви правопорушень, а й забезпечують виправлення ресоціалізованої особи.

Гендерночутливий підхід з делінктоздатними особами має демонструвати їм, що не існує різниці у приналежності до біологічної статі, до різних етносів, осіб з інвалідністю, різного майнового стану тощо. З урахуванням вищезазначених аспектів фахівець соціальної сфери може демонструвати цінність кожної особистості, її неповторність, особливість і повагу. Гендерночутливий підхід – це взаємодія з людиною незалежно від біологічної статі з орієнтацією на роботу з неконструктивними гендерними стереотипами, що заважають особі вийти зі складних життєвих обставин, передбачає уникнення фахівцем у професійному спілкуванні поляризації чоловічих і жіночих ролей й стереотипного сприйняття клієнта, проявів паритетності, емпатійного і толерантного ставлення, антисексистської поведінки тощо (Отрошко, 2017, с. 6).

Зазначимо, що використання гендерночутливого підходу у роботі є важливим компонентом ефективної соціальної роботи з делінквентними суб'єктами, що дозволяє враховувати гендерні особливості цих осіб та надавати їм допомогу, яка відповідає їхнім потребам.

Ефективна оцінка готовності фахівців соціальної сфери до роботи делінктоздатними особами є можливою лише за умови розробки та

реалізації інструментарію діагностики реального рівня готовності фахівців соціальної сфери використовувати гендерночутливий підхід у своїй роботі. Для оцінки готовності фахівців соціальної сфери до роботи делінктоздатними особами з урахуванням гендерночутливого підходу було розроблено критеріальну базу, визначено якісний і кількісний склад учасників оцінювання та визначено методику проведення дослідження.

Методика та методологія оцінювання готовності фахівців соціальної сфери до роботи делінктоздатними особами з урахуванням гендерночутливого підходу.

Аналіз наукових досліджень В. Попович, В. Таран, О. Балухтіної (2022), С. Гринько (2015), І. Стеценко (2017) та інших щодо підготовки працівників соціальної сфери до роботи з різними категоріями клієнтів виокремлюють традиційні критерії, які пов'язані з пізнавальним, мотиваційним, емоційним, поведінковими ознаками. У нашому дослідженні базу критеріїв, показників устанавлюємо, спираючись на зміст готовності фахівців соціальної сфери, специфіку соціальної роботи з делінктоздатними особами, то відповідно визначаємо критеріями готовності фахівців соціальної сфери до роботи делінктоздатними особами з урахуванням гендерночутливого підходу: мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний.

Мотиваційний критерій дозволяє об'єктивно визначити рівень осмислення особистістю цілей професійної життєдіяльності. Реалізується він завдяки розвитку особистісно-професійних якостей і індивідуальності, залученню до цінностей, вироблення мотивів і сенсу всієї організованої моделі соціальної роботи з делінктоздатними особами на засадах гендерночутливого підходу. Відбувається орієнтація фахівця соціальної сфери на ідеали, прийняті в даній професії, усвідомлення суспільної значущості професії та адекватна самооцінка соціальним працівником необхідних професійно важливих якостей фахівця, зокрема даною категорією. Відповідно до означеного критерію фахівець соціальної сфери бере і підтримує ідеали, цілі, цінності професії, що великою мірою впливає на якість виконаної ним роботи. Мотиваційний критерій готовності фахівця

соціальної сфери з деліктоздатними особами на засадах гендерночутливого підходу формує його позицію відносно професійної діяльності і свого місця в ній.

Наступним критерієм є *когнітивний*, що передбачає сукупність професійно-значущих знань, які лежать в основі соціальної роботи з деліктоздатними особами: специфіка соціальної роботи з означеною категорією та її оточенням, недискримінаційний підхід у соціальній роботі означеної категорії, характеристики технологій та методів соціальної роботи з деліктоздатними особами з урахуванням гендерних особливостей, способи здійснення ресоціалізаційних програм, відновних практик тощо на засадах гендерночутливого підходу.

Інший критерій – *операційно-діяльнісний* – передбачає систему взаємопов'язаних професійних дій (аналітичні, проєктні, виробничо-технологічні, організаційно-управлінські, комунікативні, самовдосконалення тощо). Конкретні вимоги до професійних дій фахівця соціальної сфери пов'язані з соціально-виховною роботою з особами схильними до правопорушень, адже фахівець повинен здійснювати соціально-технологічну, дослідницьку, організаційно-управлінську та соціально-проєктну діяльність на засадах гендерночутливого підходу, зокрема під час роботи зі схильними до правопорушень.

Відповідно до розроблених критеріїв і показників застосовуємо трирівневу шкалу (високий, середній, низький) готовності фахівців соціальної сфери до роботи деліктоздатними особами на засадах гендерночутливого підходу. Розглянемо означені рівні більш детально.

Перший рівень – низький, характерний тим фахівцям соціальної сфери, у яких наявні загальні знання про феномен соціально-педагогічного супроводу, відсутні знання про гендерночутливий підхід, про нормативно-правові документи, що регулюють діяльність соціального супроводу, часткове знання методів ресоціалізації правопорушників, незнання психолого-педагогічних характеристик правопорушників, репродуктивна діяльність в роботі з правопорушниками тільки при повторному сприйнятті інформації, нечітке розуміння способів здійснення соціальної роботи з деліктоздатними особами з урахуванням гендерних особливостей.

Другий рівень – середній рівень готовності фахівців соціальної сфери релевантний знанням стандартного оперування. Знання про соціальну роботу з деліктоздатними особами сформовані частково: ознайомлені з визначенням і характеристикою поняття, знають функції та методи роботи з правопорушниками, причини делінквентної поведінки. Наявні уявлення про методи роботи з особами, схильними до правопорушень, ознайомлені з нормативно-правовими актами, що регулюють діяльність соціальних служб, уміють здійснювати соціально-виховну роботу з ресоціалізації правопорушників, аналізувати і прогнозувати, розробляти соціальні проєкти та технології на засадах гендерночутливого підходу, володіють організаційно-управлінською роботою, сформовані уміння здійснювати, аналізувати, а також прогнозувати та розробляти соціальні проєкти й технології щодо здійснення соціально-виховної роботи, оволодіння організаційно-управлінською і адміністративною роботою, характерною для соціальних служб, організацій і установ на основі недискримінаційного підходу.

Третій рівень – високий рівень визначається рівнем адаптації та моделювання. Фахівець соціальної сфери володіє інформацією про ресоціалізацію деліктоздатних осіб: знає причини виникнення делінквентної поведінки, психологічні характеристики правопорушників, гендерні особливості клієнта, вільно оперує понятійно-категоріальним апаратом соціально-виховної роботи, знає методи й етапи ресоціалізації правопорушників, може сформулювати мету соціального супроводу. Знає нормативно-правові акти та їх зміст, володіє технологією здійснення соціального супроводу неповнолітніх, схильних до правопорушень (перелік предметних дій), уміння здійснити діагностику та оцінку ризиків і потреб правопорушників, володіння невербальними засобами спілкування, уміння інтерпретації нормативно-правових актів на засадах гендерночутливого підходу, під час соціального супроводу схильних до правопорушень використовує недискримінаційний підхід у процесі здійснення ресоціалізації.

Оцінка готовності фахівців соціальної сфери до роботи з деліктоздатними суб'єктами з використанням гендерночутливого підходу здійснювалася в ході соціально-педагогічного експерименту, що репрезентує поєднання таких дослідницьких методів: педагогічне спостереження, анкетування, бесіда, вивчення і аналіз документів (посадових інструкцій, навчальних планів, програм підготовки, зокрема й нормативно-правових документів, які стосуються роботи з означеною категорією), експертне оцінювання.

Для оцінки визначених критеріїв та показників нами застосовувалися такі методики:

- завдання з оцінювання когнітивного критерію готовності фахівців соціальної сфери до роботи з деліктоздатними особами з урахуванням гендерночутливого підходу, а саме тестові завдання (у завданнях були питання на знання нормативно-правових документів, посадових інструкцій, гендерних особливостей означеної категорії – авторська наробка);

- експертна оцінка предметних дій фахівців соціальної сфери для визначення рівня сформованості операційно-діяльнісного критерію готовності до роботи з деліктоздатними, а саме картка для оцінювання рівнів сформованості професійних умінь та навичок, необхідних для здійснення соціально-виховної роботи з деліктоздатними особами на засадах гендерночутливого підходу (авторська наробка);

- методика оцінювання професійної спрямованості (Д. Голланда), діагностика мотивації до успіху (Т. Елерс), «Властивості

характеру» – опитувальник самооцінки (Т. Лірі) для оцінки мотиваційного критерію готовності фахівців соціальної сфери до роботи з деліктоздатними особами з урахуванням гендерночутливого підходу.

Ступінь визначеності кожного з показників розроблених критеріїв відповідно до запропонованих методик, узятих у сукупності, визначає рівень готовності фахівців соціальної сфери до роботи деліктоздатними особами з урахуванням гендерночутливого підходу.

Результати констатувального дослідження.

Виділено загальну вибірку сукупність у кількості 205 респондентів, з них: експериментальна група (ЕГ) – 105 студентів Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради; контрольна група (КГ) – 100 осіб, серед яких модераторки інноваційного пілотного проєкту «Гендерний відкритий університет» (працівниці Північно-Східного міжрегіонального управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції, викладачки кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради та експертки з Центру гендерної культури), фахівці Департаменту служб у справах дітей Харківської міської ради.

Результати проведеного констатувального етапу соціально-педагогічного дослідження ЕГ та КГ за мотиваційним критерієм представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Діагностика рівня готовності фахівців соціальної сфери до роботи деліктоздатними особами з урахуванням гендерночутливого підходу за мотиваційним критерієм

Групи	Рівні					
	Низький		Середній		Високий	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
Показник 1 – спрямованість до мотивації успіху в професії						
ЕГ	52	49,6	45	42,6	9	7,8
КГ	49	49	42	42	9	9
Показник 2 – здатність до реалізації професійних цілей, зокрема роботи з правопорушниками						
ЕГ	45	43,5	53	50,4	7	6,1
КГ	42	42	48	48	10	10

Джерело: дані авторів

Аналізуючи узагальнені дані за мотиваційним критерієм, констатуємо, що більшість респондентів має низьку мотивацію до саморозвитку, усвідомлення суспільної значущості своєї професії, адекватну самооцінку необхідних професійно-важливих якостей до роботи зі схильними до правопорушень на засадах гендерночутливого підходу (низький рівень КГ – 45 % та в ЕГ 46 %; середній рівень КГ – 45 % та в ЕГ – 47 %; показник високого рівня КГ – 10 %, і в ЕГ – 7 %).

Переходячи до оцінювання когнітивного критерію готовності фахівців соціальної сфери до роботи деліктоздатними особами з урахуванням гендерночутливого підходу, використовували розроблені нами тестові завдання, які допомогли визначити рівень знань, що стосуються основних моментів соціальної роботи зі схильними до правопорушень з урахуванням гендерних ознак, недискримінаційних практик та змін у нормативно-правовій базі України. Результати наведено у таблиці 2.

Таблиця 2.

Діагностика рівня готовності фахівців соціальної сфери до роботи деліктоздатними особами з урахуванням гендерночутливого підходу за когнітивним критерієм

Групи	Рівні					
	Низький		Середній		Високий	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
Показник 1 – знання нормативно-правової бази України, зокрема й ратифікованих Україною міжнародних документів із питань дотримання прав правопорушників						
ЕГ	40	39,2	46	44,3	19	16,5
КГ	41	41	44	44	15	15
Показник 2 – знання щодо недискримінаційного підходу у соціальній роботі зі схильними до правопорушень						
ЕГ	39	38,3	43	41,7	23	20
КГ	40	40	40	40	20	20
Показник 3 – теоретичні та практичні знання та вміння, які необхідні в процесі ресоціалізації деліктоздатних осіб на засадах гендерночутливого підходу						
ЕГ	36	35,7	43	41,7	26	22,6
КГ	40	40	39	39	21	21

Джерело: дані авторів

Отриманні дані свідчать про те, що відсоткові значення показників рівня готовності фахівців соціальної сфери до роботи деліктоздатними особами з урахуванням гендерночутливого підходу за когнітивним критерієм з усіх позицій мають майже однакові відсоткові дані.

Підсумовуючи вищезазначене, можемо стверджувати, що більшість респондентів знаходиться на середньому (КГ 41 % та ЕГ 42,6 %) та низькому (КГ 40 % та ЕГ 37,4 %) рівні і тільки незначна кількість опитаних респондентів має високий рівень (КГ 19 % та ЕГ 20 %).

Отже, здебільшого респонденти мають часткові знання щодо застосування гендерночутливого підходу та недискримінаційних практик під час

роботи зі схильними до правопорушень. У них наявні уявлення про методи роботи, нормативно-правові акти, що регулюють діяльність соціальних служб, вони вміють аналізувати та прогнозувати, розробляти соціальні проекти, але при цьому не завжди враховують гендерні аспекти та стереотипи, що негативно позначаються на ресоціалізації означеної категорії.

Аналіз операційно-діяльнісного критерію рівня готовності фахівців соціальної сфери до роботи деліктоздатними особами з урахуванням гендерночутливого підходу свідчить про те, що більшість респондентів знаходиться на низькому та середньому рівнях. Результати наведені в таблиці 3.

Таблиця 3.

Діагностика рівня готовності фахівців соціальної сфери до роботи деліктоздатними особами з урахуванням гендерночутливого підходу за операційно-діяльнісним критерієм

Групи	Рівні					
	Критичний		Репродуктивний		Продуктивний	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
Показник 1 – уміння аналізувати, прогнозувати, розробляти та здійснювати соціальні проекти й технології, спрямовані на соціальний супровід на засадах гендерночутливого підходу						
ЕГ	48	46	49	47	8	7
КГ	49	49	42	42	9	9
Показник 2 – уміння здійснювати соціального супроводу деліктоздатних осіб з урахуванням недискримінаційного підходу						
ЕГ	38	37,4	52	49,6	15	13
КГ	40	40	43	43	17	17

Джерело: дані авторів

Аналізуючи наявний рівень готовності фахівців соціальної сфери до роботи деліктоздатними особами з урахуванням гендерночутливого підходу, акцентуємо увагу, що високий рівень зафіксовано лише у КГ 13 % та ЕГ 10, 4 %, здебільшого респонденти знаходяться на середньому (КГ 43 % та ЕГ 48,7 %) та низькому (КГ 44 % та ЕГ 40,9 %) рівнях, про що свідчить часткова здатність здійснювати з урахуванням гендерночутливого підходу соціально-технологічну, дослідницьку та соціально-проектну діяльність під час роботи зі схильними до правопорушень, враховуючи їх приналежність до гендерних ролей.

Слід зазначити, що діагностика готовності фахівців соціальної сфери до роботи деліктоздатними особами з урахуванням

гендерночутливого підходу за кожним окремим критерієм лише умовна, оскільки компоненти готовності перебувають у тісному зв'язку.

Для підтвердження якісного аналізу використовувався кількісний аналіз – математична статистика. Для порівняння готовності фахівців соціальної сфери до роботи деліктоздатними особами з урахуванням гендерночутливого підходу в першій та другій групах використано статистичний критерій Пірсона (критерій χ^2) за середніми показниками кожного з критеріїв. Була висунута нульова гіпотеза про тотожність двох сукупностей діагностики рівня готовності фахівців соціальної сфери до роботи деліктоздатними особами з урахуванням гендерночутливого підходу.

Статистичне значення критерію χ^2 було обчислено за формулою 1:

$$T_{\text{емп}} = \frac{1}{n_1 n_2} \sum_{i=1}^2 \frac{(n_{1i} p_{2i} - n_{2i} p_{1i})^2}{(p_{1i} + p_{2i})}, \quad (1)$$

де n_1, n_2 – об'єми двох вибірок із двох сукупностей;
 p_{1i} – кількість об'єктів першої вибірки i -ої категорії;
 p_{2i} – кількість об'єктів другої вибірки i -ої категорії.

При повному збігу емпіричних та критичних частот $\sum (n_{1i} p_{2i} - n_{2i} p_{1i})^2 = 0$. Якщо не збігається необхідно провести порівняння емпіричного значення χ^2 з його критичним

значенням, яке визначається за таблицею з урахуванням ступенів свободи n . У даному випадку для рівня значущості $\alpha = 0,05$ (тобто надійності 95%, що є загальноприйнятим для

педагогічних досліджень) і кількості ступенів свободи $k = n - 1 = 3 - 1 = 2$ (n – кількість рівнів: високий, достатній, низький за кожним показником) критичне значення критерію $T_{\text{табл}} = 6$.

Нульова гіпотеза, яка передбачає, що різниця між обчисленими емпіричними частотами та математичним очікуванням має випадковий характер і між ними немає різниці, відхиляється, якщо $T_{\text{емп}} > T_{\text{табл}}$, для прийнятого рівня значущості α . У цьому випадку приймається альтернативна гіпотеза, тобто розподіл об'єкта на n категорій за станом досліджуваної якості є відмінним у двох розглянутих сукупностях.

Для того, щоб зіставити групи між собою і визначити, чи є групи приблизно рівними за всіма показниками, за формулою (1) було визначено значення критерію $T_{\text{емп}}$ для всіх комбінацій груп

між собою. Отримані результати наведено в таблиці 4.

Аналіз даних таблиці 4 показав, що групи задовольняють умову невідмінності двох сукупностей $T_{\text{емп}} < T_{\text{табл}}$. Таким чином, за допомогою критерію Пірсона (критерію χ^2) було виявлено, що групи мають близькі вихідні дані. Результати розрахунків, наведені у таблиці 4, свідчать про несуттєві статистичні відмінності між групами.

Величини χ^2 не перевищують значення 1,15, тобто усі наведені результати менші за критичне значення Пірсона (критичне значення χ^2 при $k = 2$ для рівня значущості $\alpha = 0,05$ $T_{\text{табл}} = 6$), що означає приблизно однаковий рівень готовності фахівців соціальної сфери до роботи деліктоздатними особами з урахуванням гендерночутливого підходу.

Таблиця 4.

Дослідження груп за критерієм Пірсона

Критерій	Показник	$T_{\text{емп}}$	$T_{\text{табл}}$
Мотиваційний критерій	Показник 1 – спрямованість до мотивації успіху в професії	0,10	6
	Показник 2 – здатність до реалізації професійних цілей, зокрема роботи з правопорушниками	1,10	
	Диференційовані показники за мотиваційним критерієм	0,65	
Когнітивний критерій	Показник 1 – знання нормативно-правової бази України, зокрема й ратифікованих Україною міжнародних документів із питань дотримання прав правопорушників	0,13	
	Показник 2 – знання щодо недискримінаційного підходу у соціальній роботі зі схильними до правопорушень	0,08	
	Показник 3 – теоретичні та практичні знання та вміння, які необхідні в процесі ресоціалізації деліктоздатних осіб на засадах гендерночутливого підходу	0,43	
	Диференційовані показники за когнітивним критерієм	0,15	
Операційно-діяльнісний критерій	Показник 1 – уміння аналізувати, прогнозувати, розробляти та здійснювати соціальні проєкти й технології, спрямовані на соціальний супровід	0,67	
	Показник 2 – уміння здійснювати соціальний супровід деліктоздатних осіб з урахуванням недискримінаційного підходу	1,15	
	Диференційовані показники за операційно-діяльнісним критерієм	0,80	

Джерело: дані авторів

Зазначимо, що реальний стан готовності фахівців соціальної сфери до роботи деліктоздатними особами з урахуванням гендерночутливого підходу на низькому та середньому рівнях.

Проведене діагностичне дослідження показало, що у респондентів не сформована потреба в саморозвитку професійних якостей до роботи деліктоздатними особами на засадах гендерночутливого підходу.

З огляду на це, варто наголосити, що тільки деякі фахівці готові здійснювати соціальний супровід деліктоздатних осіб на засадах гендерночутливого підходу, прагнути до постійного професійного зростання й розвитку професійних якостей.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведена діагностика рівня готовності фахівців соціальної сфери до роботи деліктоздатними особами з урахуванням гендерночутливого підходу за виділеними критеріями показала переважно середній та низький рівні відповідної готовності практично за всіма показниками. Проаналізовано, що основними причинами цього є, по-перше,

недостатня обізнаність студентів та фахівців соціальної сфери з питань гендерної проблематики, зокрема й гендерних стереотипів щодо ресоціалізації схильних до правопорушень, по-друге, як доводить проведена діагностика, серед фахівців соціальної сфери відзначається домінування когнітивного підходу до професійної діяльності, що зумовлює низький рівень практично-методичної підготовки до роботи зі схильними до правопорушень на засадах гендерночутливого підходу. Орієнтуючись на здобуті результати, визначили, що підготовка фахівців соціальної сфери до роботи деліктоздатними особами з урахуванням гендерночутливого підходу має бути не тільки під час навчання у закладі вищої освіти, а й продовжена у неформальних структурах протягом життя.

Тому перспективи подальшого дослідження будуть присвячені теоретичному обґрунтуванню та розробці соціально-педагогічних умов підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з деліктоздатними особами з урахуванням гендерночутливого підходу.

Література

- Анголенко В. В. Підготовка майбутніх працівників соціальної сфери до здійснення соціально-педагогічного супроводу неповнолітніх, звільнених від відбування покарання з випробуванням : дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.05 / Слов'янськ, 2018. 302 с.
- Гендерночутливий підхід у роботі з вразливими верствами населення у соціально-правовій сфері: навч.-метод. посіб. за заг. ред. Т. В. Отрошко. Харків : ХГПА, 2017, с.78.
- Гринько С. Д. Деліктоздатність неповнолітніх фізичних осіб за цивільним законодавством України та зарубіжних країн: порівняльно-правовий аналіз *Часопис цивілістики*. 2015. Вип. 19. С. 158–165.
- Караман О. Л. Технологія соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми засудженими в пенітенціарному закладі *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2013. № 4. С. 20–26.
- Клішевич Н. А. Соціально-педагогічна робота з підлітками із делінквентною поведінкою (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.): автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ, 2011. 20 с.
- Костіна В. В. Теоретичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до профілактики дезадаптації учнів *Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія»*. Харків, 2017. Вип. № 57 DOI : <http://doi.org/10.5281/zenodo.843231>
- Лещук Г. В. Ненасильницька комунікація як механізм ефективної міжособистісної взаємодії у соціономічних професіях. *Науковий журнал Хортицької національної академії. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота)* : наук. журн. / [редкол. : В. В. Нечипоренко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : Вид-во комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-

- реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2022. Вип. 2(7). С. 176–182. DOI : <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2022-7-16>
- Офіс Генерального прокурора України. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-robotu-organiv-prokuraturi-2> (дата звернення 08.11.2023).
- Печериця Н. М., Анголенко В. В. Основні напрями профілактики сучасних деструктивних молодіжних субкультурних рухів серед здобувачів освіти. *Вісник Humanitas*, 2023, Вип. 2. С. 122–126. URL : <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.2.17>
- Попович В. М., Таран В. О., Балухтіна О. М. та ін. Теоретичні та практичні основи соціальної роботи / монографія. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2022. 260 с.
- Стеценко І. Професійна підготовка майбутніх працівників уповноваженого органу з питань пробації до виконання завдань пенітенціарної пробації *Журнал науковий огляд* № 3 (35), 2017. С. 1–12.
- Цибуліна І. В. Соціально-педагогічні умови гендерного виховання студентської молоді : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні стратегії гендерної освіти в умовах євроінтеграції», 10–11 вересня 2020 р. Тернопіль, ТНПУ, 2020.
- Rasskazova Olha, Domina Iuliana, Hladun Tetiana Gender open university as a platform for continuous gender education: experience in the development of innovative educational practices in Ukraine. *Sciencise: Pedagogical Education*. №1 (34). 2020. с. 17–23.

References

- Anholenko, V. V. (2018). Preparation of future social workers for the implementation of social and pedagogical support of juveniles released from serving a sentence of probation: thesis for the Degree of the Candidate of Philological Sciences: [speciality] 13.00.05 / Sloviansk. (ukr).
- Grynko, S. D. (2015). Criminal capacity of minor natural persons under the civil legislation of Ukraine and foreign countries: a comparative legal analysis *Journal of Civil Studies*. Issue 19. 158–165. (ukr).
- Karaman, O. L. (2013). Technology of socio-pedagogical work with juvenile convicts in a penitentiary *Social Pedagogy: Theory and Practice*. No. 4. 20–26. (ukr).
- Klishevich, N. A. (2011). Social-pedagogical work with teenagers with delinquent behavior (second half of XX - beginning of XXI century): author's abstract. thesis ... candidate ped. Sciences: 13.00.05 / Kyiv. Hrinchenko University. (ukr).
- Kostina, V. V. (2017). Theoretical principles of professional training of future specialists in the social sphere to prevent maladjustment of students *Collection of scientific works "Pedagogy and psychology"*. Issue No. 57 <http://doi.org/10.5281/zenodo.843231> (ukr).
- Leshchuk, H. (2022). Nonviolent communication as a mechanism of effective interpersonal interaction in socionomic professions. *Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Series: Pedagogy. Social Work) : scientific journal / [editorial board : V. Nechyporenko (chief editor) and others]. : Publishing house of the Municipal Institution of Higher Education Khortytsia National Educational and Rehabilitational Academy of Zaporizhzhia Regional Council, Iss. 2(7). 176–182 <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2022-7-16> (ukr).*
- Prosecutor General's Office of Ukraine. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-robotu-organiv-prokuraturi-2> (date of access: 08.11.2023). (ukr).
- Otroshko, T. V. (Ed.) (2017). Gender-sensitive approach to work with vulnerable groups in the social and legal sphere: educational and methodological manual. : KhHPA, 78. (ukr).
- Pecherytsia, N. M. & Anholenko, V. V. (2023). The main directions of prevention of modern destructive youth subcultural movements among students. *Courtesy. Humanitas*, 2023, Issue 2, P. 122-126. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.2.17>(ukr).
- Popovych, V. M., Taran, V. O. & Balukhtina, O. M. at ol. (2022). Theoretical and practical foundations of social work : monograph : «Zaporizka politekhnika» Publishing (ukr).

- Rasskazova, Olha, Domina, Iuliana & Hladun Tetiana (2020). Gender open university as a platform for continuous gender education: experience in the development of innovative educational practices in Ukraine. *Sciencerise: Pedagogical Education*. № 1 (34). 17–23 (eng).
- Stetsenko I. (2017). Professional training of future employees of the authorized body on probation issues to perform the tasks of penitentiary probation *Scientific Review Journal* No. 3 (35), 1–12 (ukr).
- Tsybulina, I. V. (2020). Socio-pedagogical conditions of gender education of student youth: materials of the International Scientific and Practical Conference "Modern Strategies of Gender Education in the Context of European Integration", September 10-11, 2020, Ternopil : TNPU (ukr).

READINESS OF SOCIAL SPHERE PROFESSIONALS TO WORK WITH DELICT-CAPABLE SUBJECTS USING A GENDER SENSITIVE APPROACH

Valentyna Anholenko, Candidate of Pedagogical Sciences, Lecturer of the Department of Social Work, Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy» of the Kharkiv Regional Council, Kharkiv, Ukraine, e-mail : v_angolenko@ukr.net

Nataliia Pecherytsia, Candidate of Pedagogical Sciences, Lecturer of the Department of Social Work, Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy» of the Kharkiv Regional Council, Kharkiv, Ukraine, e-mail : natalapecerica8@gmail.com

The study is devoted to the problem of diagnosing the readiness of social sector specialists to implement a gender-sensitive approach in working with persons capable of delict. The subject of diagnosis is defined as appropriate professional readiness - theoretical and instrumental mastery of a social sphere specialist with a set of methods, means and techniques, as well as algorithms for the resocialization of delinquent subjects based on a gender-sensitive approach. The criterion base for the study of the state of readiness of specialists in social spheres for gender-sensitive activities with delinquent persons is substantiated (motivational criterion: focus on motivating success in the profession; ability to realize professional goals, in particular work with delinquent persons; cognitive criterion: knowledge of the regulatory and legal framework of Ukraine, primarily ratified Ukraine of international documents on the observance of rights and knowledge regarding a non-discriminatory approach in social work with persons prone to offenses; theoretical and practical knowledge and skills that are necessary in the process of resocialization of such persons on the basis of a gender-sensitive approach; operational criteria: the ability to analyze, forecast, to develop and implement social projects and technologies aimed at socio-pedagogical support on the basis of a gender-sensitive approach; the ability to provide social-pedagogical support to persons capable of delict, taking into account a non-discriminatory approach). As a result of the conducted diagnostics, it was found that the specialists of the social sphere mainly have an average and low level of readiness in almost all indicators. It has been proven that such training should be based on an end-to-end approach and the concept of continuous professional growth, professional development and lifelong education

Keywords: *specialists in social sphere, delict-capable subjects, gender-sensitive approach.*

Авторський внесок кожного із співавторів: Анголенко В. В. – 50 %, Печериця Н. М. – 50 %

Стаття надійшла до редакції / Received 27.04.2023

Прийнята до друку / Accepted 23.10.2023

Унікальність тексту 84 % (Unicheck ID1015209173)

© Анголенко Валентина Володимирівна, Печериця Наталія Михайлівна, 2023